

УДК 351.84

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Л. Павлова

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18*

У статті досліджено систему органів державної влади, які реалізують політику соціального захисту населення в Україні, їх компетенцію та завдання, що покладені на них.

Ключові слова: соціальний захист населення, соціальна політика, орган державної влади, компетенція, пенсійне забезпечення, соціальне страхування, соціальне забезпечення.

Постановка проблеми. Проголошення України як соціальної держави вимагає здійснення активної та послідовної політики, спрямованої на забезпечення високої якості життя та гідних умов праці, а також досягнення взаєморозуміння в суспільстві. Сьогодні ж трансформаційні процеси в нашій державі, на жаль, супроводжуються негативними наслідками в усіх сферах життєдіяльності суспільства – політичній, економічній, соціальній тощо. Усе це призводить до виникнення соціально-політичних протиріч, збільшення рівня конфліктності, зростання соціальної напруги в суспільстві, недовіри населення до влади. Для більшості пересічних громадян головним критерієм успішності суспільства є його здатність до врегулювання проблем, що виникають. Тому дослідження інституційного середовища здійснення політики соціального захисту населення може розглядатись як основа для проведення відповідних реформ, спрямованих на підвищення рівня життя населення, є достатньо актуальним і в науково-теоретичному, і в практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень. Останніми роками зросла увага провідних науковців України до проблем соціального захисту. Саме соціальний захист широко обговорюється в засобах масової інформації та хвилює кожного пересічного громадянина України. Цим питанням присвячені роботи таких вітчизняних учених, як А.М. Балашов, С.І. Бичков, Д.П. Богиня, Н.Б. Болотіна, Н.П. Борецька, В.М. Геєць, І.Ф. Гнибіденко, О.А. Грішнова, С.М. Злупко, М.І. Карлін, В.І. Куценко, В.Д. Лагутін, Е.М. Ліанова, В.В. Москалеко, М.В. Талан, П.І. Шевчук та багато інших.

Зарубіжні вчені, такі як Д.Норт, Дж. Ходжсон, Т. Веблен та інші теж присвячують питанням соціального захисту значну увагу.

Мета статті – дослідити інституційне середовище здійснення політики соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист населення за своєю суттю є дієвим механізмом із підвищення рівня суспільного добробуту, поліпшення якості та рівня життя людей, забезпечення стабільності та соціального партнерства, створення відповідних умов для всебічного розвитку особистості з урахуванням особливостей різних соціальних груп населення тощо.

До державних органів, що здійснюють управління соціальним захистом, відносяться, насамперед, органи законодавчої й виконавчої влади. Вони займають важливе місце в структурі органів державної влади й відіграють провідну роль в управлінні всією соціальною політикою держави.

Система державних органів містить у собі організацію й діяльність центральних і обласних органів виконавчої влади (Табл. 1).

Центральним органом виконавчої влади в сфері соціального захисту є Міністерство соціальної політики України утворене 9 грудня 2010 року шляхом реорганізації Міністерства праці та соціальної політики України у зв'язку із проведенням адміністративної реформи. У своїй діяльності Міністерство керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, а також Положенням про нього. У Положенні визначені головні завдання й повноваження Міністерства, компетенція міністра й колегії, порядок затвердження структури, чисельності й штатного розкладу центрального апарату Міністерства.

Основними завданнями Міністерства є:

1) формування державної політики щодо забезпечення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій для населення, координація розроблення проектів прогнозів і державних програм з питань соціальної та демографічної політики;

2) формування і реалізація державної політики щодо регулювання ринку праці, процесів трудової міграції, визначення правових, економічних та організаційних засад зайнятості населення і його захисту від безробіття;

3) формування і реалізація державної політики стосовно визначення державних соціальних гарантій щодо прав громадян на працю, оплату праці, а також щодо нормування та стимулювання праці, професійної кваліфікації робіт і професій, умов праці;

4) формування та реалізація державної політики у сфері пенсійного забезпечення громадян;

5) формування основних напрямів державної політики та здійснення відповідно до закону державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, проведення соціального діалогу з питань формування та реалізації державної соціальної політики, регулювання соціально-трудових відносин;

6) формування та реалізація державної політики щодо надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, у тому числі малозабезпеченим та багатодітним сім'ям;

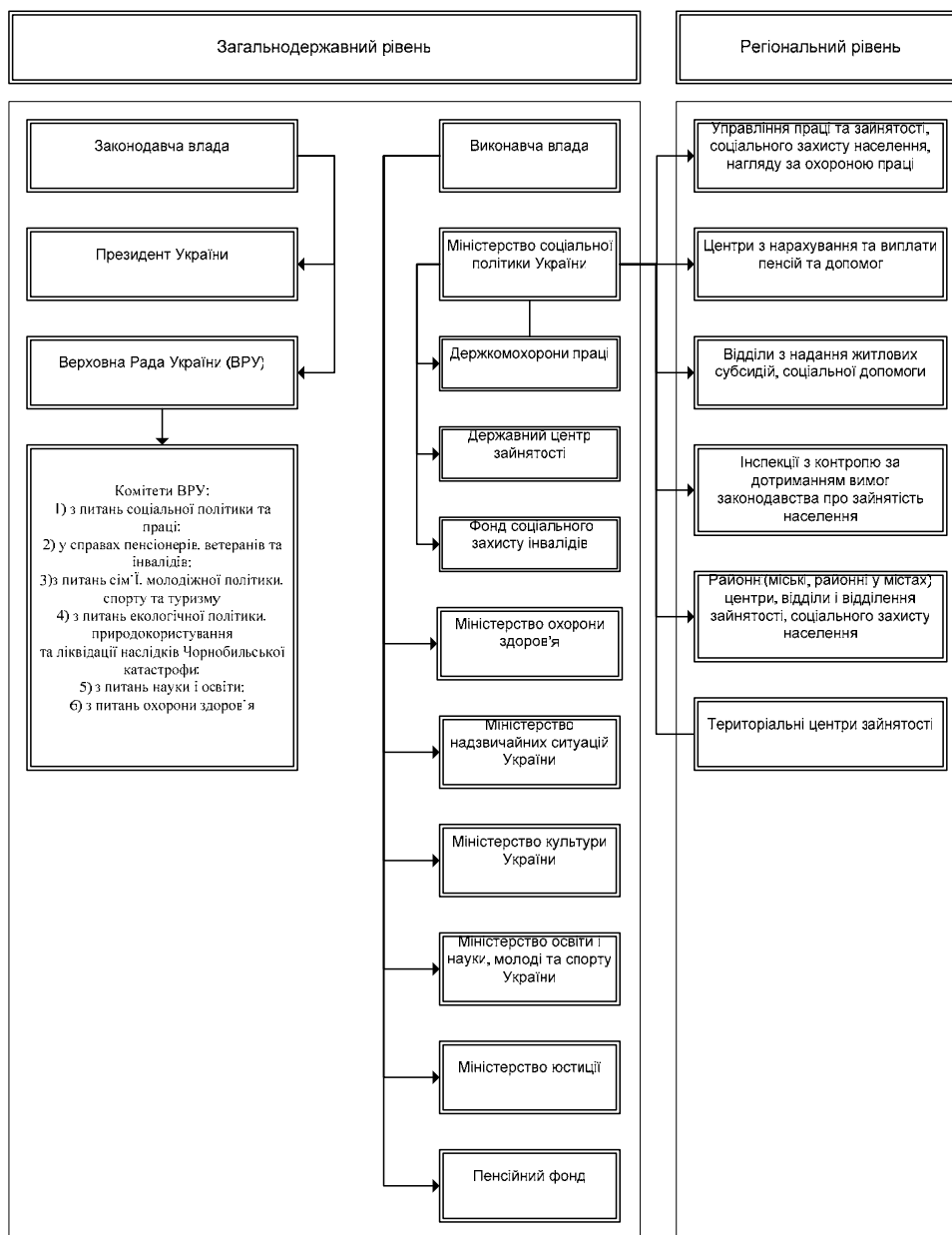
7) формування державної політики у сфері надання соціальних послуг людям похилого віку, інвалідам, бездомним громадянам, іншим соціально вразливим верствам населення;

8) формування та реалізація державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, інвалідів, людей похилого віку, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, жертв нацистських переслідувань, жертв політичних репресій, захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну;

9) формування і реалізація державної політики щодо соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та тих, які підлягають звільненню у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України та інших військових формувань;

Таблиця 1

Структура державних органів управління соціальним захистом населення України

Джерело: складено автором за даними Міністерства соціальної політики України

- 10) формування і реалізація державної політики з питань сім'ї та дітей;
- 11) формування і реалізація державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- 12) участь у розробленні та реалізація державної політики щодо попередження насильства в сім'ї [5].

Єдиним законодавчим органом у державі є Верховна Рада України. Згідно з п. 4, 5 і 6 ст. 85 Конституції України, Верховна Рада України визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, затверджує Державний бюджет України та загальнодержавні програми, в тому числі соціального розвитку. З двадцяти семи комітетів Верховної Ради України шість є профільними суто з питань соціальної політики, а саме:

- Комітет з питань соціальної політики та праці;
- Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів;
- Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму;
- Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи;
- Комітет з питань науки та освіти;
- Комітет з питань охорони здоров'я.

Комітет з питань соціальної політики та праці ВРУ є одним із найменш чисельних (кількість членів становить лише 13 осіб). У структурі комітету виділяють 3 підкомітети. Зокрема це: підкомітет з питань регулювання трудових відносин та зайнятості населення, підкомітет з питань заробітної плати, індексації і компенсації грошових доходів населення та колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин, підкомітет з питань соціального захисту та соціальних гарантій, рівня життя і повернення заощаджень населенню [4]. У межах цього комітету доцільним вбачається створення підкомітету з питань демографічної ситуації, оскільки демографічна політика є складовою соціальної, а представлені у комітеті підкомітети не охоплюють даної сфери.

Значним досягненням Комітету з питань соціальної політики та праці є активна діяльність щодо прийняття Верховною Радою законів України «Про соціальний діалог в Україні» [2], «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1], про внесення змін до Кодексу законів про працю України, а також проведення парламентських слухань з проблем охорони праці в Україні тощо.

Інституційне середовище здійснення політики соціального захисту населення в першу чергу визначає ефективну діяльність Міністерства соціальної політики України, проте передбачає залучення до її реалізації й інших міністерств. Зокрема, новостворене Міністерство економічного розвитку і торгівлі також повинно враховувати певні аспекти управління соціальною сферою.

Так, основними завданнями Міністерства економічного розвитку та торгівлі у цій площині мають бути:

- створення економічних передумов розвитку державно-приватного партнерства;
- здіяння нових організаційно-економічних механізмів функціонування соціальних інститутів;
- формування економічної політики держави у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності із соціальною політикою тощо.

До ключових заходів даного міністерства у сфері, що розглядається, слід віднести:

- проведення моніторингу ефективності використання бюджетних коштів,

спрямованих на соціальну сферу із розголошенням результатів громадськості; систематичний перегляд соціальних гарантій та стандартів, пристосування їх до потреб сьогодення.

Інші міністерства та відомства у межах своїх повноважень також повинні регулювати окремі аспекти соціального захисту. Наприклад, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту своїми діями повинно сприяти згуртованості молоді задля формування у майбутньому такої української нації, якій зайві маргіналізація, соціальна ізоляція тощо.

Міністерство фінансів України повинно якісно виконувати функції щодо соціальної орієнтації економіки.

Ще один центральний орган виконавчої влади, який займається питаннями соціального захисту, статус якого прирівнюється до Державного комітету України – Пенсійний фонд України.

Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства соціальної політики України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та Міністра [6].

За структурою Пенсійний фонд складається з наступних підрозділів: департамент пенсійного забезпечення; департамент надходження доходів; департамент зведеного бюджету; департамент персоніфікованого обліку, інформаційних систем та мереж; департамент організаційно-інформаційної роботи та господарського забезпечення; управління міжнародного співробітництва; юридичне управління; управління внутрішнього аудиту; відділ контролю та перевірки виконання актів та доручень Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; сектор з питань запобігання та виявлення корупції та режимно-секретний сектор (Рис. 2.1).

Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

внесення пропозицій Міністру щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати;

забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;

ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витратами коштів;

забезпечення збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою;

виконання інших завдань, визначених законами України та покладених на Пенсійний фонд України Президентом України.

Майже всі центральні органи виконавчої влади, які реалізують основні завдання соціального захисту, мають своїх місцевих представників – відповідні

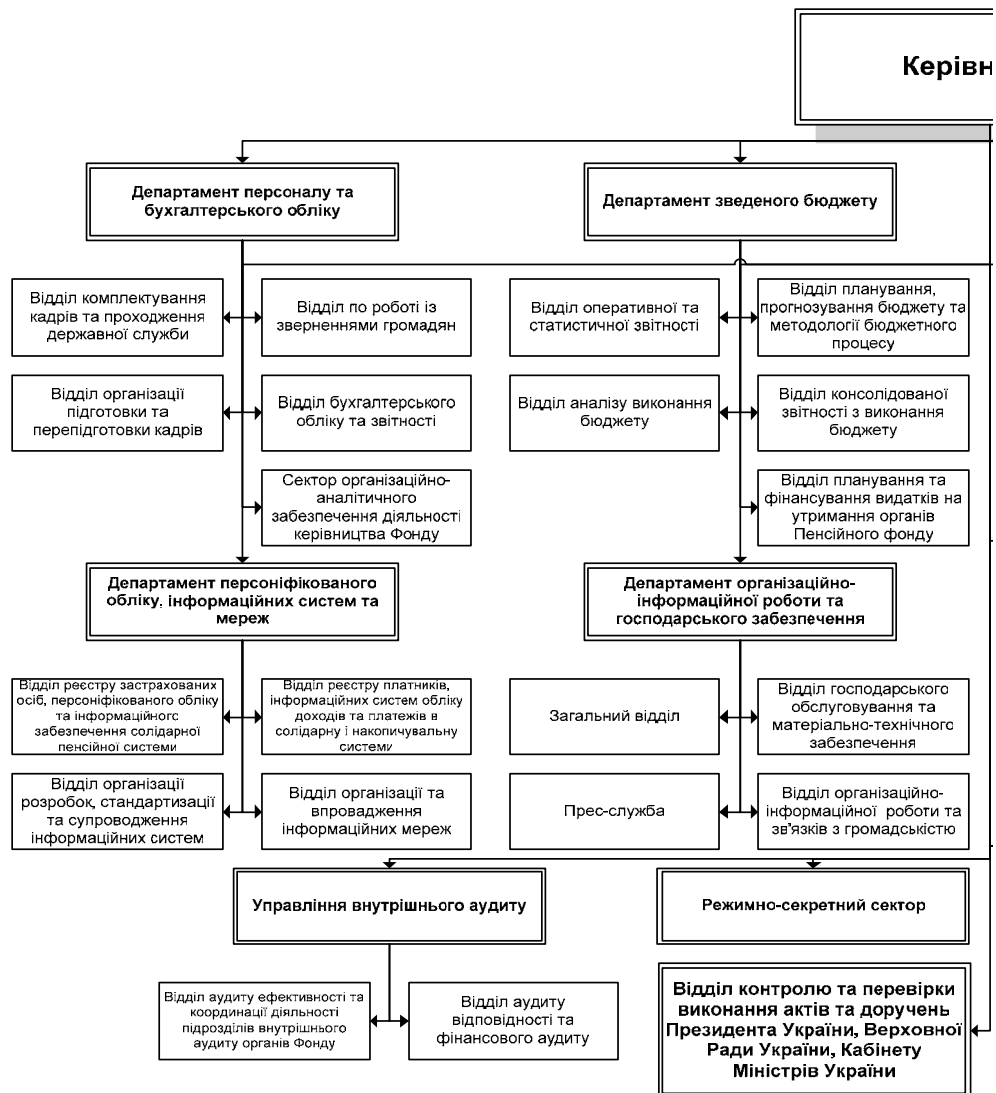
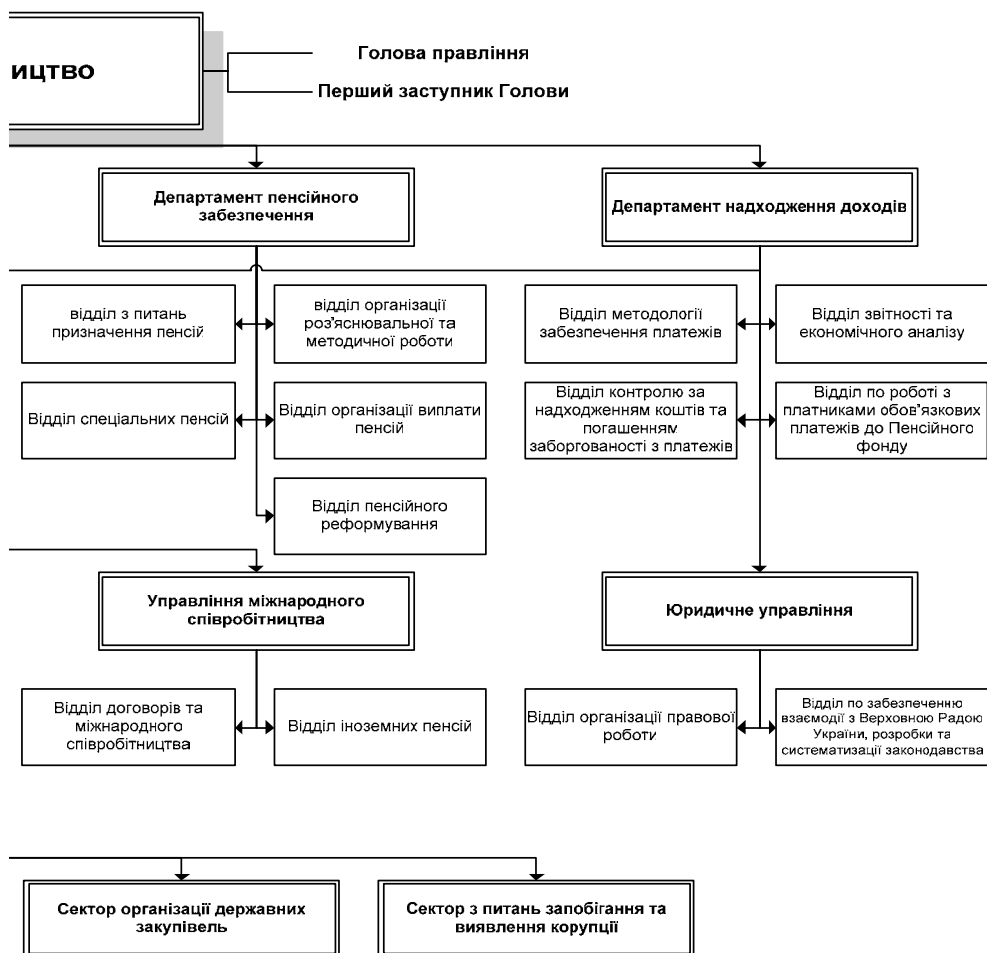

Рис.2.1. Структура центрального апарату Пенсійного фонду України

Джерело: за даними Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>

підрозділи, підпорядковані місцевим державним адміністраціям. Виняток становлять лише Державний комітет у справах ветеранів, який взагалі не має територіальних органів, і Пенсійний фонд України, який має свої окремі місцеві органи.

У системі державних органів, які здійснюють соціальне забезпечення, важлива роль належить Головним управлінням соціального захисту населення обласних державних адміністрацій. До основних завдань управління у сфері соціального забезпечення можна віднести: забезпечення на відповідній території реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення, соціального захисту та обслуговування населення, в тому числі громадян, які потребують допомоги та соціальної підтримки з боку держави; забезпечення у межах своїх повноважень дотримання законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, пенсійне забезпечення та соціальний захист населення; сприяння органам місцевого самоврядування у вирішенні питань соціально-економічного розвитку відповідних територій; удосконалення форм і засад соціального партнерства, організація співробітництва місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з профспілками, іншими об'єднаннями громадян та організаціями роботодавців [3].

Висновки. Центральним органом виконавчої влади в сфері соціального захисту є Міністерство соціальної політики України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Саме цей орган забезпечує виконання покладених на нього завдань, що стосується формування та реалізації соціальних ініціатив, соціальних програм та особливо забезпеченням соціальних стандартів та гарантій для населення.

Ще один центральний орган виконавчої влади, який займається питаннями соціального захисту, статус якого прирівнюється до Державного комітету України – Пенсійний фонд України. Пенсійний фонд здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України.

У системі державних органів, які здійснюють соціальне забезпечення, важлива роль належить Головним управлінням соціального захисту населення обласних державних адміністрацій.

1. Закон України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 08.07.2010 № 2464 - VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
2. Закон України “Про соціальний діалог в Україні” від 23.12.2010 № 2862-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>
3. Головне управління соціального захисту населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soczhyst.kiev.ua>
4. Комітети Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site/p_komitis
5. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>
6. Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>

**INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF SOCIAL PROTECTION POLICY IN
UKRAINE**

L. Pavlova

Ivan Franko National University of Lviv, Svobody Av., 18. UA – 79008, Lviv, Ukraine

This article explores the system of government which implement social protection policies in Ukraine, their competence and tasks assigned to them.

Keywords: social protection, social policy, public authority, competence, pensions, social security.

**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СРЕДА ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПОЛИТИКИ
СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ**

Л. Павлова

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008, г.. Львов, проспект Свободы, 18*

В статье исследована система органов государственной власти, которые реализуют политику социальной защиты населения в Украине, их компетенцию и задачи, возложенные на них.

Ключевые слова: социальная защита населения, социальная политика, орган государственной власти, компетенция, пенсионное обеспечение, социальное страхование, социальное обеспечение.